

POLJA

ČASOPIS ZA KULTURU, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

NOVI SAD – GODINA XXVIII – CENA 40 DIN

april

'82

broj 278

tematski blok: aspekti sporta (159 – 178 str.)

odavno živim na ovom mestu

aco šopov (1923 – 1982)

*Odavno živim na ovom mjestu
pod kojim žamore planinski izvori
i deca love leptirove
a borovi u nemoj izvijesnosti
razlistavaju tišinu vekova.
Odavno živim na ovom mjestu
i lagano crnim od vremena.
Gledaj, velim, kakav si:
ne možeš ni da se prepoznaš.
Nekad te oči behu dubine
u kojima se gnjuraše tvoje želje
kao ždralovi pod suncem
a sada su to samo dve suvodoline
u kojima obnoće slučajni daždevi.
Nekada te ruke behu orači
na ziratnoj zemlji tvojih lutnji,
a sada su nalič vrbovom pruću
nerodnih lastara nad vodom.
Nekada, velim, i ti si se poput dečaka
igrao s leptirima
a od njihovog zlatnog praha
cvetaše višnje u tvojim gradinama.
Zašto si bio toliko neoprezan
i dopustio da sve pogine među tvojim prstima,
zašto nisi razumeo da je najveća mudrost
živi leptir tvoj detinjstva
topla zvezda na dlani
što će da prosvetli to mesto
gde živis osamljen
odavno pocrneo od vremena.*

S makedonskog preveli:
V. Cvetanovski i J. Zivlak

BELEŠKA O PESNIKU

ACO ŠOPOV (1923 – 1982) jedan je od najznačajnijih savremenih makedonskih pesnika. Dobitnik je mnogih značajnih nagrada, među kojima su i nagrada »Kočo Racin« (1956, 1970), nacionalna nagrada »11. oktobar« (1960, 1963), nagrada AVNOJ-a (1970) i »Bráća Miladinov«. Važnije knjige: »Pesni«, Beograd 1944, »Slej se so tiшината«, Skoplje 1955, »Vetrot nosi ubavo време«, Skoplje 1957, »Небиднинак« Skoplje 1963, »Раганје на зборот«, Skoplje 1966, »Гледач во попелта«, Skoplje 1970.

granice takmičenja

– ka fenomenologiji takmičenja –

ratko božović

»Društvo zna kako će da postupi kad želi da uništi nekoga i poznaje sredstva tananija od smrti...«

Andre Žid

U svakom čoveku, u svakom trenu, takmičenje otkriva suštinu igre. To znači da je takmičenje prevashodno vezano za igru, za kulturu, ali ono seže mnogo dalje i mnogo šire i od igre i od kulture. Ono obuhvata neminovnosti života, njegove tamne i nesaznajne prostore, njegove bespomoćnosti, budne i druge snove, gotovo sve, sve do granice između života i smrti. Zato pregnuća, elan, samoobrane, napor, disciplina, želja za pobeđom i mnogo drugog – jesu elementi koji se ne vezuju samo za iskustva igre, nego i za najsloženije forme života, za zbilju, za čitavu oblast ljudskoga aktiviteta. Takmičenje možemo videti kao transformaciju ljudske akcije, kao čudesnu čovekovu potrebu da otkrije svoje nove i neočekivane mogućnosti.

bakić ● božović ● mari brem ● donat ● dražić ● encensberger ● feher ● hopf
kocbek ● koković ● laš ● lukač ● negrišorac ● rigauer ● pin sin ● šetel

U logici aktivizma i antagonizama, u traženju tog novog, igre-takmičenja imaju šanse da svakodnevљe pretvore u doživljaj, u proživljeno svakodnevљe. Svi oni koji nisu spremni da prihvate igru-takmičenje kao čaroliju koja ih menja, nisu njeni najbolji saveznici. U metaforičnom smislu, igre-takmičenja ne dodiruju samo parcijalna zbijanja svakodnevљa, već se tiču čovekovog sizifovskog napora da prekorači sopstvene granice, dostignuto, da stigne do sebe nepoznatog. O tuta čovek i ne može biti nateran da prihvati ovu igru kao svoju, ako je doista nije sam izabroa. Jasno je da se pobednik zaklanja od nehumanosti svakodnevљa i domaćaja smrти; ali više od svega on ne pristaje na granice dodeljene uloge, na pasivnosti i obezličeno nestajanje.

Tamo gde je prisutna najpunija svest o sopstvenim stvaralačkim granicama, gde je igra namamljena u bit kreativnog čina, tu je i najmanje ulovljiva. U tim igrama kao da je sadržano čitavo čovekovo neizvesno pregnuće. Igra-takmičenje koja nosi pečat prinude i koja ostaje u zamkama spolja nametnutih okolnosti, izvan pravila i čistote igre, nije uklopljena u svet stvarački smislene, kreativne igre. Ona promašuje i sa stanovišta motiva onih koji su u igri, jer oni postaju obmanuti igrači, a igra ne može da izbegne sudbinu da postane mrtva, suštinski nepomična, bez žestine i strasti.

U autentičnoj igri se prihvata red koji nameće pravila, ali se ne pristaje na poredak zbilje koji osporava autonomiju i slobodu igre. To znači, motiv rutinskih navika, od sebe zahtevati da bude onakav kakav doista jesi. Polazeći od toga, takmičenje bi trebalo da dovede do promene i načina gledanja i smisla delanja. Ono se radikalnom kritičaru može učiniti područjem demonskih stranputica, ali sam siguran da je ono najčešće opravdana stranputica. To što takmičenje dodiruje granice ljudskih mogućnosti, što ih nadaskače i osporava, što pruža jednakе izglede, u jednakim uslovima, bez izuzetka, ono nagoveštava ideju o jednakosti svih onih koji su u igri. Da bi ti igrači ostali i opstali do kraja slobodni, da bi iskazali svoju ljudsku punoču, da bi pokazali svoju aktivističku, delatnu i samodelatnu prirodu – neophodno je da se prihvati ritualnost takmičenja i duh rivalstva. Takmičenje ima smisla ukoliko se prekoračuje već dostignuta granica, ukoliko dolazi do promene.

U traganju za smislom, Viktor Frankl, koji sport smatra modernim svestrnim oblikom asketizma, veruje da čovek »želi da odredi granice svojih mogućnosti, no kako im se primiče, tako ih i sve dalje pomicae, kao što se događa i u primjeru horizonta. Iz toga proizilazi da se, u svakom sportskom nadmetanju, čovek zapravo nadmeće sam sa sobom. On je svoj vlastiti suparnik. Ili bi to, barem, trebao biti. To nije nikakvo moralno pravilo, nego stvarna činjenica, jer što čovek više nastoji da se takmiči s drugim ljudima i pobijedi ih, to je manje u stanju da potpuno ostvari i iskoristi svoje mogućnosti. Naprotiv, ako misli samc na to da pruži najbolje što može i zna, a da istovremeno suviše ne brine oko uspjeha i trijumfa nad drugim ljudima, njegovi će napori mnogo lakše i prije biti okrunjeni uspjehom«. Igrač, svakako, poriče afirmaciju samog sebe i sopstvenu samopotvrdu, ako se u igri ne susretne s ravnopravnim partnerima. Tamo gde su partneri neravноправni, tamo je jedan od rivala unapred izgubljen, jer je nedorastao svome protivniku, te mu ništa ne pomažu ni objektivizirana pravila, ni formalno jednakne mogućnosti. Kada nema adekvativnih rivala, odnosno kada oni i nisu rivali, igra nema smisla, jer je završena pre početka takmičenja. Ovde iskršava i pitanje usavršavanja same igre, budući da nejednaki rivali ne unapredaju igru, a najmanje sami sebe. Najjači rival, onaj koji je nadmoćan u odnosu na neadekvativnog protivnika, neće se ni sam unapredativati, neće se menjati. On će iz igre izići s (po)bedom koja je unapred obezbedena, ali koja stvarno ništa ne znači.

Siguran sam da bi bilo veoma opasno da se sport odvoji od života, od realnosti. Bilo bi to teskobno i za sport i za život. Izgleda da do toga dolazi najčešće onda kad sportista prekida pupčanu vrpcu s publikom, kad je ne oseća i ne zna gde je, šta hoće i šta može da prihvati. Možda bi se moglo reći da tamo gde prestaje živo učestvovanje, neposrednost uzajamnosti,

tamo gde su oskrnavljene pobude učesnika u igri – prestaje društvenost sporta, jer tada sportista teško može da nađe svoj razlog postojanja, svoj smisao, svoje mesto u društvu. Ali tu se negde, u ambiciji da se odgovori potrebi publike ili da se ona zanemari, otkriva svojevrsan poredak slobode u sportskoj igri, kojoj očigledno nije svejedno da li se njenim akterima pljeska ili zviždi, ali joj sigurno teško pada preveliko prilagodavanje heteronomijama koje su daleko od slobodne, autonomne i spolja nedirgovane sportske igre. Teško je sportisti koji hoće da »iskusi emociju o samom sebi« pristati na »spoljni kontrolu« sijaset spoljnih očekivanja, koja su počesto neadekvatna, jer ostaju u mrežama neslobode, u zatumnjenu području represija. Zna se: igra ne sme da robuje nijednoj sili spolašnjeg, ne-igrackog, nesportskog iskustva. Na pitanju odnosa publike i sportske igre moglo bi se aktualizirati pitanje o sportu radi sporta, slično staroj ideji o umetnosti radi umetnosti. Zahtev koji je suprotstavljen prilagodavanju i zavisnosti od zakonitosti koje ne pripadaju području sveta igre, preduslov je za autonomiju tog sveta.

Kako će igrač od sebe zahtevati da u svojoj slobodnoj, nesputanoj igri bude onakav kakav jeste, ako pristaje da bude to što se od njega traži, a to što se od njega traži vodi ga da bude to što nije i što teško može biti. Takva realizacija igre dodiruje i pitanje hipokrizije, na koju se pristaje čak i kada se prate očekivanja »potpuno nekulitivane« publike i one koja to nije. Takvoj publici se laska, a »laskati«, izgleda, »nije teško«, ali je odveć neplodno za adekvatno dokrajčivanje igre. Često i tragične slike, na primer, o učincima boksa kao »plemenite veštine«, otkrivaju svu surovost njegovih »vrline«, jer se on znao pojavit kao preveliko »tračenje života« kao granična situacija, kao granica sporta i života. Ali, ponavljaju, ako je sportska igra u svojoj grubosti izvedbe na granici života, ona je istovremeno na granici, a ne i izvan granica, sportske igre. To je ona granica na kojoj se sport gubi ili ukida. Sport mora da zaštitи vrednosti života, a ne da ih osporava, devalvira, pomračuje. To znači da bi granica sporta moralna bila pre granice života. Ali se igra realizuje kao satiranje igrača, ako se ostvaruje kao poslednja igra, kao odustajanje od života, onda se ona ukida kao slobodna i nedirgovana aktivnost. Umrtvijen ili mrtav igrač – izgubljen je i za igru i za život.

Degenerativna u svojoj dramatičnosti, rimska gladijatorska igra se mnogima učinila previše udaljena i nespojiva sa savremenom igrom. Pretpostavljaju, međutim, da bi se s malo napora mogla uspostaviti izvesna korelacija između te daleke, obezlijedene igre i savremene, prividno humane moderne igre. Do narušanja autentičnosti igre dolazi uvek tamo gde se sjedinjuje otuđena, samoponističavajuća zbilja s programiranim i duhom siromašnom ne-zbiljom. Gladijatorske igre bile su sastavni deo ne samo rimskega načina života, nego i pogleda na svet, deo svakodnevija. U ogromnim amfiteatrima i krvavim spektaklima postojalo je nešto što se nametalo kao opterećujuća tradicija. Naravno, takva igra, suštinski gledano, imala je karakter dehumanizacije, svojstva socijalne patologije i destruktivnosti. To što je smrt lebdela iznad gladijatorskih igara, što je prolijevanje krvi bilo neizbežno, dovodilo je u pitanje i humanitet i smislenost ove igre. U gladijatorskim borbama, robovi su mogli postati slobodni ljudi, ali, dā bi parodok bio veći, i kada nisu morali da se vrte takmičenju i gladijatorskim obavezama, vraćali su se areni i nastavljali svoj besmisleni zanat. Utvrđeno je da je malo gladijatora doživelio starost i prirodnu smrt. Oni su bili osuđeni da umru u areni i da umru mladi. Tako se oblikovalo jedan otuđeni svet takmičenja, koji je poništavao same temelje igre i ljudskih vrednosti.

Ni industrijsko društvo nije moglo umaci izrazitim vidovima postvarenja igre, štaviše, ni njenom gladijatorskom masakru. Iza sportskog rivalstva, iza fetišizacije sportskih rezultata, iza takmičarske superorganizacije kriju se opasne mreže ideološkog uticaja i političkog antagonizma. Svakako, u takvim okolnostima, igrač nije subjekt igre već njen objekt, sopstveni protivnik koji nema nikavog izgleda da dode u situaciju istinskog samonadmašivanja. Osničač moderne Olimpijade, baron Pjer de Kuberten, podsticao je sve vidove savremenog takmičenja u igri, ali ga nije mogao usmeriti na do kraja prihvativ način. Uostalom, baron je i sam promašivao praksu igre, i to uvek kada je sport htio da bude iskorisćen u nesportske svrhe. To su ona stanovišta u kojima je tvrdio da su sportovi »učinili da procvetaju svi kvaliteti koji služe ratu«. I kada je pisao da je sport »istaknuti faktor kolonijalnih potuhvata«, i kada je u sportu video mogućnost da se »spreči turmanjanje imaginacije« mladih, Kuberten je ponovo bio na stranputicama. Čuvena krilatica: »u Olimpijskim igrama nije važno pobediti – važno je učestvovati!« – u stvari, nikada se nije ostvarila. Opsednutost pobedom, zaokupljenost uspehom, golema napetost i neuomoljivo prisustvo hiperintencije obično nisu vodili usponu modernih igara, već njihovom padu.

U svojoj neponovljivosti, igra bi trebalo da se nastavi kao nova neustrašivost i kao nova tačka napetosti, ali ne kao opasnost krajnosti kraja. Prisustvo ludičko-estetske dimenzije ne označava spuštanje u rangu vrednosti u odnosu na život, iako se praksa igre ostvaruje u sekundarnoj stvarnosti. U najširem smislu i navijača možemo shvatiti kao deo igre. Izazovi nadmetanja i suparništva, žudnja za pobedom i trijumfom ukovili su se u ravni svakodnevija s punom raznovrsnošću individualnog i kolektivnog polstovećivanja. Zanimljivo je posmatrati kako se iracionalno i bezazleno vezivane pretvara u stvarnost, u svojevrsni intezitet pripadništva. Zato sam i protiv olako iskazanih pokuda na račun opsesivne klupske vezanosti i protiv obezvredovanja smisla takmičarskog duha navijačkog društva. U tim, navodno, kritičkim osporavanjima obično se uprošćeno imenuje kao problematično ono što je nesvodljivo, što seže od neulovljive iracionalnosti i mitologije savremenosti. I pored toga što se zna da je poželjna kritička privrženost, a ne opsesivna zaslepljenost, omadajući magnetizam izabraniog kluba dovodi da tako potrebni prekoračenja sveprisutnih bezčlinsti i militativog ravnodušja. Ako, dakle, u prostoru sportske igre ima više osećanja slobode i manje »unutrašnje pružne« nego u realnosti svakodnevног života – zar to nije dovoljan razlog za njenu neravnodušno i spontano prihvatanje.

Sve dok je saučesništvo navijača vezano za duh i dimenzije sportske igre, oni, u stvari, potpomažu izgradnju njenih vrednosti i dramatične. Produbljujući rivalstvo kao bitnu komponentu igre, navijači pomažu i svome i protivničkom klubu da prekorači dostignuto, da ostvare maksimum. Još kada bi bilo više razumevanja za protivnika i za nadigranog, više smisla za lepotu i vrednosti igre, a ne za pobedu po svaku cenu, navijači bi postali deo krea-

tivne atmosfere u kojoj bi se unapredivila igra, njena socijalna i estetska komponenta.

Žudnje za rezultatom i trijumfom pokazuju koliko igru istovremeno prate porok i vrlina. Koliko je opasno držati pod lupom antagonistike hiperintencije čitavog prostora igračeg sveta, pokazate se naročito tamo gde su u prostoru igre vidi samo odsaj rezultata, a rezultat kao absolutna ishodišna tačka igre. Pogrešno je, svakako, izdvojiti bilo koju fazu igre kao vrednost koja se suprotstavlja njenoj celini, a još pogrešnije, u poretku igre, favorizovati njen krajnji ishod – rezultat. Zašto? Ako je igra delo pregnuća, volje, zanosa, razboritosti, rizika, opasnosti, pustolovine, nedoumica, tajanstvenosti, uvežbavanja – ona je izvan neravnodušnog samoiskazivanja i samopotrđivanja, potvrđivanja. Ako pretinja ishoda igre proizvodi parališuću napetost, očajničku uznenirenost, strah, prenapetu budnost i grozničavu žed za pobedom, onda se rezultat pojavljuje, smem li da kažem, i kao prilnuda koja može sve »gurnuti u propast«, i igru i igrača. Nećemo zaboraviti da je konačan ishod, rezultat trijumfa, nezamenljiv i uzbudljiv izazov bez kojega je teško da se bude istinski prisutan u igri. Strah da se ne izgubi, pritisak proračunate uloge, opsednutost rezultatom, sve to može lako da potčini igru činu odluke, može da potisne sve njene meduprostore, sve njena ushićenja, sve njena oplemenjujuća čuđenja, svu fluidnost radosti. Neočekivano, igrač je prognaan iz igre do same njene margeine, zasjenjen ishodom, redukovana na samo sredstvo. Tako je rezultat, počesto, više prepreka nego izazov za nedirigovano, slobodno i uzbudljivo ostvarivanje igre.

Nastojanje da se stigne do poželjnog rezultata, po svaku cenu, praćeno je mnoštvom uslovljavanja, čak i veoma mučnih pritisaka. Još kad se sportsko-nacionalni ponos uplete – tu više nema kraja najrazličitijem podsticaju. Tada mi deca nisu zaštićena. Videli smo i na savremenim olimpijadama kako se tim malim, nezrelim bićima u ljudskom smislu, igra nameće kao zamenu za sam život. Problem te dece nije rizik u igri, već rizik u životu, praćen neshvatljivim žrtvovanjem. Znamo, ta deca su pripremana za neizbežno postizanje čudesnih rezultata u igri, koju su drugi za njih odabrali. Rizici za sudbinu igre uvek se povećavaju tamo gde igra nije izraz slobodnog izbora. Igra s takvim očekivanjem, s takvim siromaštvo emocija, s takvom dirigovanostu – pretežak je teret za njihova dečja pleća, za njihove preosetljive duše. Ova deca su obespravljeni i neslobodna samom činjenicom da ih, je neko gurnuo u prostor u kojem se ličnost ne stvara, štaviše, tamo se ona depersonalizuje. Na nedavnoj moskovskoj olimpijadi videli smo devojčice, žestoke takmičarke (Komanečijeva, Davidović), skoro obespoljnjene između onoga što jesu i onoga što se od njih traži. Granice igre ne okončavaju se u rezultatu, u njenom kraju, već u samom igraču. Zašto ne bismo, napokon, imali dečju olimpijadu, pa neka pojedini rezultati budu superiorniji od onih koji pripadaju svetu odraslim? Šta bi u tome bilo lošeg? Inače, trebalo bi slediti igru utoliko u njoj ima radosti, čuđenja, spontanosti, što pripada dečjem uzrastu. Te žive igračke – ubaćene u prostor igre koju su drugi izrežirali, drugi nametnuli zbog svojih razloga, međuljudskih – i ne pripadaju svetu slobodne igre. Tako je osjećenja tajnovitost i opojnost igre koja omamlijuje igrača i čini ga bitnim delom čarolije igre. Zato, tamo gde se igrom hoće nešto drugo – postoji opasnost da ona posluži svrhom izvan nje same, da se ona iskaže kao ne-igra. I čemu uopšte služi rezultat, ako ga prati pokrenuta ličnost, oskrnavljeni unutrašnji impuls, mreža dirigovanosti? Nije li u svemu tome što se čini tim još uvek nezrelim igračima, sadržano sve ono što se čini čoveku samom sa stanovišta golemlih osjećanja savremene civilizacije? Poznato je da su ta deca toliko poplavljena i pritisnuta društvenim očekivanjima i »orientacijom ka dostignuću«, da su toliko dresirana i pripremljena da pobede, da je nagrada za jedne, poraz – kazna za druge. U tom kolu pontanog osporavanja ovakvim doživljajnjem igre frustrirani su i jedni i drugi. Tu se pomaljaju isključivosti u iščekivanju rezultata s problematičnim konceptom uspeha, s pretpostavkama o igračevoj nepogrešivosti.

Ašketski način života, mukotrpni trening i sijaset drugih prisiljavanja – sve je to podređeno očekivanom rezultatu, rekordu. Otuda nije ni slučajno što se rekord ne samo predviđa, već i planira. I kada bi se radikalnije postavilo pitanje o sredstvima kojima se stiže do uspeha, do igračevog samopotrđivanja, brzo bi se dobio odgovor iz kojega bi se video rizik da se magnetični prostor igre zatrpa »bezobličnim kretanjima«. U takvim »kretanjima« neprekidno se zaboravlja da niko ne sme biti žrtvovan, da niko ne sme biti izgubljen ni zbog jednog rezultata, ni zbog jednog prestižnog momenta, ni zbog jedne nacionalne boje. Ako se o tome ne vodi računa, teško je izbeći aktivno prisustvo manipulacije. Ponovimo, kad je cilj izvan igre – to više i nije igra! To je manipulacija.

Nepogrešivost i težnja ka optimalnom rezultatu manje-više svode se na isto. Nepogrešivost i rezultat rada tada su sijamski blizanci. A šta je onda s pravom na grešku? Nepriznavanje tog prava vodi ka obezvređivanju ige sa stanovišta njenih mnogolikih i mnogostruktih mogućnosti: vrednosti, spontanosti, nepredvidljivosti, kultivisanosti, prirodnosti, izvornosti, lepote. Nepogrešivi u igri mrtvi su za neukrotivu igru. Savršenost je kamen spoticanja i u sportu i u svakoj delatnosti u kojoj čovek pokušava da menja i da se menja. Ljudska greška je, u stvari, nepristajanje na prevagu mehaničke reakcije i sterilne definitivnosti igre kao nepresušne i neulovljive mogućnosti.

Igra kao nesloboda, nezavisno od toga što se ona predstavlja drukčije, ima tu nesreću da se njome kalkuliše i u domenu socijalnog prestiža i u području ideoloških vrednosti. U pravu su savremeni istraživački koji pokazuju, kao Lučio Koleti, da se ideološka svest »stravično raširila« i »sve protugatala«. S velikom snagom, masovnošću i odlučnošću, pojavio se »homo ideologicus«, da bi dospeo svugde, jer politika postaje sveprisutna. Tako ideologija postaje nezaobilazan deo našeg svakodnevija, pa se život, jednostavno, više i ne može zamisliti bez nje. Ona je obuhvatila i čitavo polje privatnog života i sporta. Sportska dostignuća, sportske vrednosti, sportski rezultati – sve se to našlo u mrežama sveprisutne ideologije.

Zamkama ideološkog rezonovanja nije umakao ni sportski profesionalizam, ni najrazličitiji vidovi sportske specijalizacije. Sva istraživanja pokazuju da je društveni položaj sportiste u najneposrednijoj vezi s njegovim takmičarskim rezultatom. Stremljenja ka rekordu, duh konkurenčije, posebno izražen na internacionalnom planu, društvena očekivanja, sposobnost distingnuća – sve to ostaje u polju ideologije. Profesionalna specijalizacija, nemovnost našeg vremena, prenala se iz »radnog života«, industrijskog

društva, da bi pokazala neverovatnu podudarnost između otuđenog rada i dehumanizovanog sporta. Verovanje sociologa da je sport »kopija zbilje« i »radnog života«, podjednako kao i Gelenovo mišljenje o unutrašnjoj sličnosti između rada i sporta, u stvari, otkriva ispravnost izdvojenih nastojanja u sportu. Poznato je da praksa, specijalizacije zatvara horizont prema raznovrsnim životnim mogućnostima, prema različitosti stvaralačkog. Zato je i razumljivo što se ona teško može približiti univerzalnom i celovitom čovekovom samopotrđivanju. Nametnuta kao i kruta podela rada, specijalizacija, izraz pragmatizirani i utilitarne egzistencije, postaje nemala smetnja za realizaciju celine čovekovih sposobnosti, prepreka da se približi svojoj esenciji, da se potvrdi u svojoj samodelatnosti. U raskoraku sa zahtevima da se čovek potvrdi kao nepodeljeno biće, kao slobodna ličnost, kod specijalizacije, kako je s razlogom zapaženo, sveukupnost života žrtvovana je u ime »fragmentarnosti osvajanja« neke fragmentarne životne mogućnosti. Pod tutorstvom specijalističkog »efektivizma«, podeljen između zahteva stroge racionalnosti i unutrašnjeg smera svog subjektiviteta, raspolučen između varljivosti spolašnjeg civilizacijskog obrasca i puteva nevidljivog samoprepoznavanja, nasuprot »sili kohezije koja održava individu da se saglasna sa samom sobom«, kako zapaža Andre Žid, našeg savremenika pokorava »jedna druga sila centrifugalna i razobličavajuća, koja individuu teži da podeli, da se razluči, da sebe rizikuje, da sebe stavi na kocku, da sebe upropasti...«. Da bi nedaća bila veća, moć specijalizacije ne povećava samo broj »ranjivih mesta« savremene kulture, već u rastočavanju, osiromašenju i obezličenju čovekovih polivalentnih sposobnosti, sasvim ga pobeduje i potčinjava. Oldos Haksli u svom znamenitom delu »Kontrapunkt« kaže da je celokupna moderna civilizacija zasnovana na ideji da je »specijalizovana funkcija« koja određuje čovekovo mesto u društvu »važnija nego ceo čovek«. I zato što rigorozna profesionalna specijalizacija nije skoro nikada daleko od zloupotrebe čoveka i njegove individualnosti, ona se našla u području viktimalografije. Uklapljen u »taktičko-tehnički« šablon prividne efikasnosti, primeren strogoj formalizaciji sportske aktivnosti, igrač je pretvoren u puko sredstvo. Videli smo da rezultat postaje toliko »osetljiva tačka« i po tome što igrač nije onaj što se menjao igrom, već onaj što ne može da ostane igrač. U brzopletom nastojanju da se stigne do »super-star«, igrača skoro natčovečanskih mogućnosti, postoji opasnost da se mašiniraju sami igrači, da postanu »igrači mašine«. Svakako, ovde se, ni slučajno, ne želi osporiti smisao ni specijalizacije ni profesionalizma u sportu, jer bi se time, izgleda, dovele u pitanje temeljne sportske vrednosti i vrhunski rezultati. Uzakat, međutim, na njihova uočljiva ograničenja, koja završavaju najčešće u ideološkim i komercijalnim stupicama, nameće se kao neophodnost svakog mišljenja koji hoće da zasnuje svoju kritičku poziciju.

Pod tutorstvom obaveznog i očekivanog ponašanja, pod okriljem unapred fiksirane granice, pod pritiskom stremljenja ka rekordu i sportskom dostignuću, igrač se nalazi u takvoj vrsti zavisnosti koja obesnažuje njegov individualno-kreativni potencijal i njegove raznovrsne vrednosti. Izvesni vidovi nespontanosti, suzdržljivosti, rigidnosti i inhibicija na individualno-psihološkom planu, mogu se dovesti u najneposredniju vezu s aktivnostima koje su spolja nametnuti s imperativom socijalnog moranja. Realizaciju nametnutog načina ponašanja prati čitav sistem dirigovanih društvenih mehanizama, postvareni posrednici i čovekovo osećanje neutemeljenosti. Štaviše, on sebe sve više doživljava kao stranca izgubljenog u laverintu strogo kontrolisane egzistencije. Daleko od toga da postane, pretpostavka čovekovog, ostvarivanja i najbolji način njegove samopotrde, nametnuta sportska aktivnost-koja se shvata kao tegobno i beskonacno preognje, koje je teško izdržati-doprinosi zatvaranju »paklenog kruga«, vraćanju otuđenom radu, odakle se prividno pobeglo. Tiranija prisvojenog »morama«, kao »unutrašnja prinuda«, ne osiromašuje samo čovekovo kreativnost, ne dovedi samo u pitanje njegovu duhovnu i psihofizičku ravnotežu, već ozbiljno ugrožava njegovu osećanje slobode. Tako čovekova unutrašnja i spoljašnja stvarnost, uzajamno dejstvuju kako bi porobile čoveka samog, njegove potisnute i nepotisnute snage.

Prevodajući koncepciju vrednosti prati »motivacioni« ciklus u kojem se uzročno-posledično smenjuju nagrada i kazna. Pošto je sport aktivnost koja je »spolja nagradjivana«, nagrada i sledi onima koji se pridržavaju nametnutog obrasca ponašanja i nametnutog poretka. Taj poredak, međutim, nije često u prostoru čovekovog samopotrđivanja i samozbora. Kad nagrade ne bi stimulisale očekivanu stvaralačtvu, koje počesto ostaje u pretpostavkama »aranžiranog« dostignuća, ne bi ni dolazio do egzistencijalnog dualizma između društveno-uslovljenog, institucionalizovanog ponašanja i samokreacije. Pitanje unutrašnjeg preobražaja svih onih koji su u igri – izvan pobuda potčinjavanja i nametanja – u isto vreme je pitanje o mogućnosti stvaralačke aktivnosti i čoveka kao slobodnog subjekta, kako bi čovek postao »glavna tačka«. Ako u sportskom takmičenju on nije osvojio takvu poziciju, onda i samo takmičenje nije ništa do batrganje po besmislu. Nastojanje da se igra ne potčini zapovestima stranim njenoj prirodi, samo je pretpostavka za ostvarivanje njene slobode.